

Από το αμήχανο στο εσχατολογικό κάλλος

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Κατά τον Πλάτωνα, το αισθητό μέρος ενός έργου τέχνης είναι είδωλο της ιδέας (Θεοδωρακόπουλος ό.π.α.,398 κ.εξ). Η αισθητική μορφή δε φθάνει την ιδανική τελειότητα, που έχει κατά νου ο καλλιτέχνης. Το κάλλος τώρα, κατά τον Πλωτίνο, στην αρχαία Ελλάδα, το οποίο εκφράστηκε με τα έργα τέχνης και λούζονται με το φως, βρέθηκε αντιμέτωπο με ένα τραγικό αδιέξοδο, δηλαδή με το ερώτημα από πού έρχονται αυτά, προς τα πού βαδίζουν και τι σημαίνουν(ό.π.α.,444). Ο Πλωτίνος απαντά: τα έργα αυτά δεν θα είχαν δημιουργηθεί, εάν η ψυχή και το πνεύμα των καλλιτεχνών δεν ήταν τόσο όμορφα και δεν είχαν συλλάβει την ιδέα της ομορφιάς, εάν δεν είχαν αυτή τη συγγένεια με την ομορφιά. Από αυτή έρχονται, σε αυτή βλέπουν και αυτή συμβολίζουν. Με τα λόγια του Γκαίτε: «*Εάν δεν ήταν το μάτι σαν τον ήλιο, δεν θα μπορούσε ποτέ να ιδεί τον ήλιο, αν δεν ήταν μέσα μου του θεού η δύναμη, πως θα μπορούσε να με γοητεύει το θεϊκό ;*»(ό.π.α.). Η ψυχή, λοιπόν, επιστρέφει δια του κάλλους στη ρίζα της, που είναι ο θεός(ό.π.α.,445)

φωτο:Β.Ρ.

4.4. Από το αμήχανο-αθάνατο στο άκτιστο -μακάριο-αθάνατο εσχατολογικό κάλλος

Οι παραπάνω αναφορές μας παρέχουν τα δυνατότητα να εντοπίσουμε τα αφετεριακά σημεία του αμήχανου κάλλους στην αρχαιότητα και να διακρίνουμε παρεμφερείς απόψεις στην πατερική-ησυχαστική παράδοση. Σημειώνουμε εδώ προς ώρας, ότι η «καθαρή» ιδέα του κάλλους, είναι στην ουσία κάλλος «χωρίς αντικείμενο», αντίληψη που θα μας δώσει το έναυσμα να δούμε σε επόμενο κεφάλαιο κοινούς τόπους και διαφορές με αυτό, που τόσο emphaticά αναλύει ο π.Λουδοβίκος (ό.π.α.) ως *επιθυμητότητα χωρίς αντικείμενο*. Θα χρειαστεί όμως να διακρίνουμε ενδεχόμενες, και πάλι, διολισθήσεις του Χριστιανισμού εκτός της αγιοπατερικής σωματικότητας, ήτοι της ένσωμης ψυχής και του έμψυχου σώματος, στον πλατωνισμό.

Για τον ησυχαστή είναι αυτονόητο ότι ο Θεός, είναι αγέννητος και απερινόητος και το κάλλος του αποκαλύπτεται με τις άκτιστες ενέργειές του(σγκρ.«κατά αποκάλυψιν εγνώρισέ μοι το μυστήριο, προς Εφεσ. Γ,1). Στον ησυχαστή ασφαλώς δεν έχουμε μεταφυσική, αλλά εμπειρική-χαρισματική βίωση. Δεν έχουμε «επίνοια» του νου, αλλά απροϋπόθετη «κυριότητα της Θείας Χάρης»(Ιωσήφ ο Βατοπαιδινός).Ο υπερουράνιος τόπος, ή και η αθανασία της ψυχής, είναι «κοινός» τόπος φιλοσόφων και ησυχαστών. Όμως, ο φιλόσοφος αναδεικνύει το κάλλος της

ζωής και το ανυψώνει, φιλοδοξεί να συναντηθεί με το πρωτότυπο κάλλος της ιδέας- όχι με το κάλλος του Προσώπου του Θεού και της ανθρώπινης μορφής εν γένει(Μαντά-Στάϊκου 1975,326 κ.εξ).

Τούτο έχει διττή συνέπεια, αφενός μεν μετριάζει τη σφοδρότητα των παθών(ό.π.α.,327), αφετέρου δε επαναθέτει το Ανθρώπινο στην οικουμενική του διάσταση. Δύο κοινοί τόποι αμήχανου κάλλους, θα έλεγε κάποιος, φιλοσοφίας και ησυχασμού. Υπάρχει, όμως, και ιλιγγιώδης διαφορά, αφού το άκτιστο-μακάριο-αθάνατο αμήχανο κάλλος, χωρίς να υπονομεύει την οικουμενικότητα, προσανατολίζει το Ανθρώπινο στην εσχατολογική του πορεία και στην *αϊδιότητα*. Και εκτός αυτού, δεν συναρτάται με κάποιον «*αυτοδεσμευμένο ανθρωπισμό*», αλλά με την εθελούσια *αυτοπαράδοση*, δεν είναι *αυτοσκοπός*, όπως το κάλλος της τέχνης, αλλά κάλλος συνυφασμένο με τη σύνολη σωματικότητα του ανθρώπου, που πασχίζει να καταστεί ελεύθερο από κάθε φυσική αναγκαιότητα.

Αλλά και η κτίση, όπως θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο, είναι για τον ησυχαστή ποίημα του Θεού, δεν είναι δεδομένο αφ' εαυτού ον. Ούτε κάποια επινοημένη ιδέα αγαθού, ρηξικέλευθη όσο και αδρανής, άναρχη, πρωταρχική και έσχατη αρχή των πάντων, μπορεί να υποκαταστήσει τον προσωπικό Θεό. Ακόμα και η ψυχή είναι κτιστή για τον ησυχαστή. Εξ αυτού του λόγου ελέγχεται αναληθής η πλατωνική άποψη ότι *εάν δεν έχει δει ποτέ η ψυχή την αλήθεια, δεν μπορεί να λάβει ανθρώπινη μορφή*(Μάρκος ό.π.α.,2).Η ψυχή δεν είναι ούτε προτερόχρονη, ούτε υστερόχρονη του σώματος οντότητα. Δεν προϋπήρχε στον υπερουράνιο τόπο, δεν εντρυφούσε και δεν ενθυμείται κάποιο κάλλος αμήχανο, το οποίο τότε εθεάζετο. Υπάρχει το άκτιστο κάλλος, το οποίο είναι ενέργεια του Θεού, ενώ το αμήχανο είναι κατά την πλατωνική φιλοσοφία *ουσία* της ιδέας του αγαθού. Η ουσία όμως του Θεού είναι απροσπέλαστη και απερινόητη, βρίσκεται επέκεινα της όποιας ουσίας του αγαθού. Μόνον ενέργειές Του αποκαλύπτονται και μας κάνουν να γευόμαστε άκτιστο-μακάριο κάλλος τουτέστι την ίδια τη Χάρη.

Οι Πατέρες λαμβάνουν από τον Πλάτωνα πολλά εκφραστικά μέσα, είναι δε δεινοί γνώστες της ελληνικής γλώσσας. Εάν για τον Πλάτωνα είναι αναγκαία προϋπόθεση η γνώση της ιδέας του αγαθού και εάν, όπως διατείνεται, δεν έχουμε τίποτα να ωφεληθούμε εάν γνωρίσουμε όλα τα άλλα, χωρίς να γνωρίσουμε αυτή, εάν δηλαδή στραφούμε στο σκοτάδι, ή σε άλλα «μαθήματα», για τον ησυχαστή πρώτο και έσχατο μάθημα είναι ένα, να γευθεί το μακάριο κάλλος του Θεού. Ασφαλώς, όπως η μετοχή στη θέα της ιδέας του αγαθού είναι κάτι «άρρητο» και ανέκφραστο, έτσι και για τον ησυχαστή η θέα του ακτίστου κάλλους είναι αδύνατον να αποδοθεί. Ο ησυχαστής θεάζεται όμως, όπως προείπαμε, πρόσωπο, όχι κάποιαν ιδέα, θεάζεται το άκτιστο κάλλος αυτού του προσώπου και δι' αυτού εγ-κεντρίζεται στο πρόσωπο του Θεού.

Εάν, πάντως, είναι ορθό αυτό που διατείνεται ο Πλάτων, ότι δηλαδή κανείς από τους δημιουργούς δεν δημιουργεί την ίδια την ιδέα του κάλλους και εάν ισχύει, επίσης, η προειδοποίησή του προς αυτούς πως ό, τι δεν αναμειγνύεται με την αλήθεια την ένοικο στην ιδέα του αγαθού, δεν μπορεί να δημιουργηθεί αληθινά, αλλά ούτε και να υπάρξει αφού γίνει, αν αυτό λοιπόν είναι ορθό, τότε αλήθεια και κάλλος, εφόσον παραχωρηθούν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ιδέας του αγαθού, αφήνουν τον άνθρωπο τραγικά έκ-θετο έναντι ενός θολού μαρτυρίου α-βλεψίας, διαχωρίζοντας αυτά τα δύο. Ποια είναι η πατερική- ησυχαστική αντιπρόταση: *όραση, διόραση, προόραση*; Τι είδους είναι αυτή η βλέψη, θα δούμε παρακάτω.

[Συνεχίζεται]